

A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményei

Filmalkotás jogosulatlan bemutatása közgyűjteményben

Ügyszám: SZJSZT 23/2003

A bíróság által feltett kérdések:

1. Állapítsa meg a szakértő, arról a filmanyagról, amely 23 percnyi anyag, hogy az önálló eredeti filmalkotásnak tekinthető-e, amely egyben a nyilvánosságra hozatalhoz kész anyag egyben, s amely mint önálló mű szerzői jogi védelmet élvez-e.
2. Amennyiben igen, állapítsa meg a szakértő, hogy az N. Múzeumban tartott kiállítás ideje alatt vetített filmösszeállításban a kérdéses filmanyagból származó részlet a mű épségének sérelme nélkül került-e felhasználásra, állapítsa meg, hogy a kiállításon vetített filmrészlet teljes filmanyag egészét is tekintve önálló, bár rövid filmanyagnak minősül-e, és ez az önállósága felismerhető volt-e a látogatók számára.
3. Állapítsa meg a szakértő, hogy a kiállításon vetített filmanyag kísérő zenéje a teljes filmanyaggal, illetőleg a perbeli filmrészlettel összhangban álló volt-e, elősegítette-e a filmösszeállítás mondanivalójának megismerését, vagy attól idegen kísérő zene volt.
4. Állapítsa meg a szakértő azt is, hogy ha a 23 percnyi filmanyag még nem volt teljesen kész, egész, önálló bemutatásra alkalmas filmalkotás, milyen mozzanatok lettek volna még ahhoz szükségesek, hogy egy önálló filmalkotásként is bemutatható legyen a filmanyag.
5. Állapítsa meg a szakértő, hogy a teljes filmanyag egymással összefüggő cselekménysort ábrázol-e, dokumentumfilmnek vagy dokumentumfilm alapjának tekinthető-e, avagy egyes filmkockák, vagy azok összefüggő részei képezhették volna a későbbi felhasználás tárgyát, attól függően, hogy milyen jellegű filmalkotásnál kívánták volna felhasználni.

II. A felperes jogi képviselője által a Szakértő Testülethez beterjesztett kiegészítő kérdések:

1. Állapítsa meg a Tisztelt Szakértő Testület, hogy R. G. által készített filmek N. Múzeumban történt vetítése szabad felhasználásnak minősült-e.
2. Állapítsa meg a Tisztelt Szakértő Testület, hogy a filmek vetítése során az N. Múzeum megsértette-e a szerzőnek a neve feltüntetéséhez való személyhez fűződő jogát.

3. Állapítsa meg a Tisztelt Szakértő Testület, hogy a filmalkotáshoz, a szerzői jogosult engedélye nélkül történő zenetársítás jogszerűségének megítélésénél van-e jelentősége annak, hogy a zene összhangban álló-e a filmmel.
4. Állapítsa meg a Tisztelt Szakértő Testület, hogy az N. Múzeum megsértette-e a szerzőnek a mű nyilvánosságra hozatalához való személyhez fűződő jogát?
5. Állapítsa meg a Tisztelt Szakértő Testület, hogy annak eldöntésénél, hogy valamely film önálló, szerzői jogi védelemben részesülő alkotás-e, kell-e vizsgálni a film műfaji hovatartozását, illetve azt, hogy a film befejezett, nyilvánosságra hozatalra alkalmas-e. Tekintetbe kell-e venni fenti kérdés megítélésénél azt, hogy a film önállósága felismerhető volt-e a múzeum látogatói számára?

Az eljáró tanács válasza a bíróság által feltett kérdésekre:

Ad 1. Az eljáró tanács véleménye szerint a rendelkezésre bocsátott „eredeti film” nem befejezett alkotás, hanem a valóság lefilmezése. Ugyanakkor alkalmas lenne sokféle, esetleg egymástól eltérő értelmezés kifejtésére is. Alapanyag, amely azonban kétségkívül egyedi, megismételhetetlen mozgóképes anyag, amelynek szerzője van: a kamerát tartó-mozgató személy, aki az általa kiválasztott tárgy, képkivágás, mozgás segítségével egyedi mozgóképet hozott légre. Ugyanakkor jelenlegi formájában semmiképpen nem lenne alkalmas önálló – film, vagy tévé – terjesztésre, bemutatásra.

Egyebekben az eljáró tanács alapjaiban fenntartja és megismétli az ugyanebben az ügyben rendőrségi megkeresésre adott szakvéleményének (SzJSzT 39/00) kiegészítésében – hasonló kérdésre – adott véleményét:

Egy szerzői mű – ezen belül egy filmalkotás – szerzői jogi védelmének kritériuma az, hogy az irodalom, a tudomány és a művészet körébe tartozzon és a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleget hordozzon [Szjt. 1. § (2), (3) bekezdései]. A szerzői jogi védelem, vagyis a személyhez fűződő és a vagyoni jogok összessége a mű megalkotásának pillanatától kezdve megilleti a szerzőt. Ebből is következően a szerzői jogi védelem megalapozásának, meglétének nem feltétele a mű hossza, illetve az, hogy a mű (esetünkben R. G. ismeretterjesztő filmjei) főcímet, „vége” főcímet és stáblistát tartalmazzon. A szerzői mű minőséget az sem „gyengíti” vagy korlátozza, ha az alkotás – adott esetben – műcímmel sem rendelkezik.

Sem az új Szjt., sem a régi szerzői jogi törvény (1969. évi III. tv.) nem tartalmazott a filmalkotás (film) szerzői jogi védelmének megállapítására nézve további, speciális feltételeket. A korábbi törvényi szabályozás magát a film fogalmát sem határozta meg. Az új Szjt. 64. §-ának (1) bekezdése pedig a következőképpen fogalmaz: *„Filmalkotás az olyan mű, amelyet meghatározott sorrendbe állított mozgóképek hang nélküli vagy hanggal összekapcsolt sorozatával fejeznek ki, függetlenül attól, hogy azt milyen hordozón rögzítették. Filmalkotásnak minősül különösen a filmszínházi vetítésre készült játékfilm, a televíziós film, a reklám- és a dokumentumfilm, valamint az animációs és az ismeretterjesztő film.”*

Az eljáró tanács álláspontja szerint R. G. alkotása egyértelműen megfelel ezeknek, valamint az Szjt. 1. §-ában meghatározott kritériumoknak, tehát a 23 perces „anyag” önálló műnek tekinthető, amely szerzői jogi védelmet élvez. Hozzá kell tenni, hogy a szerzői mű védelmének a feltételeként az egyéni és eredeti jelleg viszonylag alacsony védelmi küszöböt jelent. Különösen a képzőművészetben, de egyéb alkalmazott művészetekben is (pl. szöveges reklám) igen szűk az a határ, ami a banális, nyilvánvaló kifejezőmódot a műalkotástól elválasztja. Nincsen objektív mérce arra nézve, hogy mikor kész egy mű művészi szempontból a nyilvánosságra hozatalra. Egy szerző dönthet úgy is, hogy vázlatot, műrészletet hoz nyilvánosságra.

Ad 2. A vetített filmanyag világosan elválik a többitől: az utána következő N. című filmnek van főcíme. Szakmai értelemben nem értelmezhető kész filmnek, bár a szerzőnek (különösen, ha a szerző és előállító egyazon személy) nyilván jogában áll késznek nyilvánítani. Abból a megközelítésből, hogy a látott „eredeti film” (lásd alább a 3. pont első bekezdésében) az az önálló mű, amelyhez a vetített anyagot hasonlítani kell, azt kell mondani, hogy – a zene különbözőségén túl – nincs eltérés a két változat között.

Nincs jelentősége annak, hogy a kiállításon vetített filmrészlet önállósága felismerhető volt-e a látogatók számára, vagy sem. Jelentősége annak van, hogy egy szerzői mű részletének felhasználásához is – ha a felhasználás túlterjeszkedik az idézés [Szjt. 34. § (1) bekezdése] lehetőségén – a jogosult engedélye szükséges.

Ad 3. Az eljáró tanács véleményét a következő tényekre alapozza. Az eljáró tanács három video-anyagot vizsgált.

- a két film muszterének rossz minőségű, beavatkozás nélküli átvétele,
- az ún. „eredeti film”,
- valamint a kiállításon vetített változata (a kiállítás monitorjáról felvéve) amely megelőző egy, kiállításról készült videofelvétel.

A „musztert” valószínűleg vetítévászronról vették fel, nincs alatta semmiféle hang, benne vannak a „kiállítások”, vagyis a felvevőgép egyes ráindulásai közötti leállásoknál keletkező szünetek. Semmi sem különbözteti meg egy amatőr turistaútján készült útifilmjétől.

Az „eredeti film” jó minőségű, professzionális átírás, hangszalagján zene, azonban

- a) nincs rajta semmiféle főcím, sem a szerző, sem az előállító és a zeneszerző neve sem;
- b) a hangszalag egy ideig perui népzene-felvételt tartalmaz, később azonban (az 5. perctől) átvált egy régebbi játékfilm zenéjébe, amelyet azután a film végéig következetesen alkalmaz. A film nagy valószínűséggel Peter Greenaway „A rajzoló szerződése” című filmje 1982-ből, a zene Michael Nyman műve. Hallható, hogy a zene egyes „tételei” közötti, a CD-n meglévő szüneteket sem vették ki, bár néhányszor egy-egy zenei elem brutálisan, mindenfajta keverés nélkül átvált egy másikba.

A fentiekből következően feltehetően a jogutód által készített filmváltozat (az ún. „eredeti film”) maga is hangosfilm. Az alperes által vetített film szintén hangos változat, de ennek zenei része részben eltér az „eredeti filmtől”.

A film zenével való ellátása, illetve a hangosfilm zenéjének megváltoztatása az Sztj. 29. §-a szerint „a filmalkotás átdolgozása”. Nem változtat ezen az a körülmény, hogy milyen jellegű zenéről van szó.

Ebből következően, a szerző jogainak védelmét illetően nincs jelentősége annak, hogy a hozzáillesztett kísérőzene összhangban áll-e a perbeli filmrészlettel, illetve, hogy elősegítette-e a filmösszeállítás mondanivalójának megismerését.

Az a különös helyzet állt elő, hogy az „eredeti film” zenei anyaga néprajzi, dokumentum-értelemben kevésbé adekvát a képanyaggal, mint a kiállítás ugyancsak konzerv-zenéje: az utóbbi eredeti perui népzene-felvétel, míg az előbbi – igaz, egy másik filmhez komponált – filmzene.

Ad 4. Az Sztj. 65. §-ának (1) bekezdése értelmében a filmalkotás akkor befejezett, ha végleges változatát a szerzők és az előállító ilyenként elfogadják. Ezt követően a végleges változatot egyik fél sem változtathatja meg egyoldalúan. Ebben a szakaszban az új Sztj. a filmszakmában eddig is ismert és gyakorolt „utolsó vagy finomra vágás jogát” határozza meg. Ez azt jelenti, hogy a rendező és az előállító, vagy ha a szerződésben ezt a jogot csak a rendező gyakorolja, akkor ő határozza meg, hogy mi legyen a filmnek az a változata, amely később a mozikban, televízióban stb. látható. (A filmnek nem kizárt, hogy több változata is legyen, pl. az egyes országok cenzurális törvényei miatt vagy a ma oly divatos rendezői változatok következtében.) Az utolsó vágás jogát az előállító és a rendező együtt gyakorolják.

E szabályból és a fentebb ismertetett rendelkezésekből nem következik az, hogy a film az utolsó vágás jogának gyakorlásával, vagyis a rendező és az előállító egyetértésével, megállapodásával véglegesített változat elkészültével válna szerzői jogi védelem alatt álló művé. A korábbi szerzői jogi törvény pedig nem is tartalmazott ilyen szabályt, így 1999. szeptember 1-jét megelőzően nem is volt törvényes lehetőség az „utolsó vágás” jogának gyakorlására, érvényesítésére.

Külön kell jelezni azt, hogy a vizsgálat tárgyát képező ismeretterjesztő (néprajzi) filmeknek feltehetőleg nem volt külön előállítója (producere); azokat R. G. nem „külső” megrendelésre, hanem saját elhatározásból, saját kezdeményezésre forgatta, készítette. Ezáltal ő tekinthető a film előállítói vagyoni jogok alanyának is.

Technikai, szakmai értelemben a 23 perces filmanyag nincsen kész. Önálló műalkotásként való vetítése nehézségekbe ütközne, mert nincs rajta semmiféle azonosító jelzés, felirat. Ugyanakkor az Sztj. szerint, ha az előállító és a rendező késznek nyilvánította, annak kell tekinteni. A kérdés csak az, van-e erre valamilyen bizonyíték? Technikai szempontból a film végleges változatához mindenképpen szükség lenne a következő munkafázisokra:

- a.) finomra vágás,
- b.) szöveg-alámondás vagy felirat,
- c.) keverés
- d.) fényelés, standard-kópia
- e.) kópia-készítés videón vagy film-felnagyítás.

Ad 5. A szerző jogi védelem szempontjából nem feltétel, hogy a film cselekménysort ábrázoljon. Számos cselekmény, történet nélküli kiváló film is ismeretes. A vizsgált film nem történetet mond el, ilyen értelemben nem ábrázol cselekménysort. Egyébként széles értelemben minden olyan film, amely nem képzeletbeli tárgyú, dokumentumfilmnek mondható. Bármilyen film egészét vagy film részletét fel lehet használni további alkotásokhoz, a szerző (jogosult) hozzájárulásával.

Az eljáró tanács válasza a felperes képviselője által feltett kérdésekre:

Ad 1. Az eljáró tanács ennél a kérdésnél fenntartja a korábbi, SzJSzT 39/00 számú szakvéleményben írtakat:

Az Szjt. lényegét tekintve nem változtatott a szabad felhasználás korábbi (a többször módosított 1969. évi III. törvényben foglalt) alapelvein és törvényi szabályozásán. Eszerint a szabad felhasználás – főszabályként – a felhasználási jog gyakorlásának egyik korlátja, amelynek a keretében a felhasználás díjtalan, és ahhoz a szerző engedélye sem szükséges [Szjt. 33. § (1) bekezdése]. A szabad felhasználás általános – minden esetben kötelező – feltételei pedig a következők (ez az ún. „három kritériumrendszer”):

- csak már nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon;
- a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit;
- a szabad felhasználásnak meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

A második és harmadik feltételt szó szerint csak az 1999. szeptember 1-én hatályba lépett új, 1999. évi LXXVI. tv. tartalmazza, de ez a feljelentés tárgyává tett 1999. március-szeptember időszakban hatályban volt szerzői jogi törvény az 1969. évi III. tv. („régis Szjt.”) alapelveiből is következett.

A szerzők és más jogosultak védelmét szolgálja ugyanakkor több, – a nemzetközi egyezményekből átvett – szabály (pl. a rendeltetészerű joggyakorlás követelménye, a szabad felhasználásra vonatkozó rendelkezések kiterjesztő értelmezésének tilalma). A szabad felhasználás esetköreit az Szjt. kimerítően sorolja fel.

A szabad felhasználás esetkörei a jelenleg hatályos törvényben a következők:

- a mű részletének idézése [Szjt. 34. § (1) bekezdése];
- nyilvánosságra hozott irodalmi mű vagy zenei mű részlete, vagy kisebb terjedelmű

ilyen önálló mű iskolai oktatási célra, valamint tudományos ismeretterjesztés céljára történő átvétele és az átvevő mű terjesztése szűk körben [Szjt. 34. § (2) – (3) bekezdései];

- magáncélú másolás [Szjt. 35. § (1) bekezdése];
- belső (intézményi célra) történő másolatkészítés [Szjt. 35. § (4) bekezdése];
- papíralapú kiadványok többszörözése iskolai célból [Szjt. 35. § (5) bekezdése];
- a mű ideiglenes többszörözése [Szjt. 35. § (6) bekezdése];
- egyes közérdekű közlemények, illetve nyilvános beszédek átvétele [Szjt. 36. § (1) bekezdése];
- képzőművészeti, fotóművészeti, építészeti, iparművészeti vagy ipari tervezőművészeti alkotás díszletként történő felhasználása a televíziós műsorszolgáltatásban [Szjt. 36. § (2) bekezdése];
- művek – korlátozott mértékű – átvétele a műsorszolgáltató politikai hír-, illetve időszzerű műsorszámaiban [Szjt. 36. § (3) bekezdése];
- művek szabad előadása [Szjt. 38. § (1) bekezdése].

A konkrét ügyben – elvben – ez utóbbi szabad felhasználási esetkör jöhetne szóba. Túl azon, hogy ebben az ügyben is teljesülnie kell a fent említett „három kritériumrendszernek”, a művek szabad előadásának egyebek mellett még külön további törvényi feltétele, hogy az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálhatja, és a közreműködők sem részesülhetnek díjazásban. [Szjt. 38. § (1) és (2) bek.] A múzeumi belépőjegy, egyértelműen jövedelemszerzésnek minősül, ami a szabad felhasználást – mint engedélymentes felhasználást – eleve kizárja.

Végül, esetünkben a szabad felhasználásra való hivatkozást kizárja az is, hogy a pénzdíjas múzeumi vetítés nem illeszthető be a szabad előadás egyetlen, az Szjt-ben külön-külön nevesített esetkörébe sem. (Ezek: műkedvelő színházi előadás, iskolai előadás, szociális és időskori gondozás keretében megvalósuló előadás, nemzeti ünnepeken, vallási szertartásokon és egyházi ünnepeken tartott előadások, magáncélú vagy zártkörű előadás.)

Az 1999. szeptember 1. előtti vetítésekre vonatkozó 1969. évi III. tv. elemzése azonos eredményre vezet: a filmvetítésre vonatkozó ottani szabad felhasználási törvényi tényállások – 20. § (1) bek. és 21. § - egyike sem vonatkoztatható a belépődíjas múzeumi vetítésre.

Felmerülhet az a gondolat is, hogy a szóban forgó kiállítás „tudományos ismeretterjesztő” jellege alapján adódna valamilyen „szabad felhasználás”. Valójában a „tudományos ismeretterjesztés” mint szabad felhasználási jogcím csak bizonyos művek más művekbe való átvételére jogosít, további előfeltételek teljesülésétől is függően. Ez igaz a régi és az új Szjt.-re is [17. § (2) bek. ill. 34. § (2) bek.]. A múzeumi kiállítás nem átvevő mű, a vetítés, lejátsszás nem „átvétel”.

Összefoglalóan tehát megállapítható, hogy az N. Múzeumban a ... című kiállítás keretében felhasználási engedély nélkül történt filmvetítés az előzőleg még nyilvánosságra sem került 2 film tekintetében (nyilvános előadás) nem tekinthető szabad felhasználásnak.

Ad 2. Az eljáró tanács rendelkezésére bocsátott dokumentumok áttanulmányozása és a filmek (videokazetták) megtekintése alapján megállapítható, hogy a filmen, illetve az egyéb tájékoztató anyagokon a szerző neve nem került feltüntetésre. Ebből következően megsértették a szerzőnek a neve feltüntetéséhez való személyhez fűződő jogát [rég. Szjt. 9. § (1) bekezdése; új Szjt. 12. §-a].

Az eljáró tanács megállapítja, hogy az ún. muszter és az „eredeti film” is a szerző nevének feltüntetése nélkül készült. Ebből azonban nem lehet arra következtetni, hogy a szerző, amennyiben maga készítette volna elő a filmet terjesztésre, azon továbbra is anonim akart maradni.

Ad 3. Lásd a bíróság 3. kérdésére adott választ!

Ad 4. Az eljáró tanács rendelkezésére bocsátott dokumentumok áttanulmányozása alapján megállapítható, hogy a múzeumi vetítéssel összefüggésben a szerző (jogutód) nem gyakorolta a mű nyilvánosságra hozatalához való személyhez fűződő jogát [rég. Szjt. 8. § (1) bekezdése; új Szjt. 10. §-a].

Az a körülmény, hogy a filmből egy 3 perces részlet jogszerű televíziós sugárzása megvalósult, nem jelenti azt, hogy ezzel a teljes 23 perc terjedelmű film nyilvánosságra hozatala megtörtént. Nem tekinthető nyilvánosságra hozatali engedélynek a műpéldány tudományos kutatás céljára történő múzeumi letétbe helyezése sem.

Ad 5. Lásd a bíróság 4. és 5. kérdéseire adott választ!

Budapest, 2003. augusztus 21.

Dr. Gyertyánfy Péter
a tanács elnöke

Dr. Kiss Zoltán
a tanács előadó tagja

Kézdi-Kovács Zsolt
a tanács szavazó tagja